

A BRIT ÉS KÜLFÖLDI UNITÁRIUS TÁRSULAT ÉVI NAGY GYÜLÉSE.

A brit és külföldi unitárius társulat évi közgyűléseit folyóiratunk mindig figyelemmel szokta kísélni. Szokszoros okunk van, hogy idei nagy gyűlésének különösen tért szenteljünk. Az angol és a magyar unitáriusok közt folyton növekvő rokonszenv, jelentékeny tényekben nyilvánuló testvériesség, keresztény szeretet ezt teljesen igazolják. E növekvő, a szabadelvű kereszténység ügyére hazánkban is sok gyümölcsöt ígérő rokonszenv kifejezéseül küldöttek a magyar unitáriusok is képviselőt ez évi nagy gyűlésre Kovács János tanár és szerkesztőtársunk személyében.

Az angol unitáriusok és más szabadelvű keresztények ez egyetemes gyűlésüket Londonban tartották meg június 8-án és 9-én nagyszámu közönség részvételével. A mint a lapok írják, egyike volt ez a legsikerültebb gyűléseknek, melyen nemcsak az unitarismus vezérférfiai találkoztak, hanem más vallásfelekezetek kitünőségei közül igen sokan valának láthatók. És azt örvendetes jelenségképen kell kiemelnünk, hogy a mióta Chan-ning, Parkernek- és Martineauanak a kereszténység üde szellőjétől átlengett, mély szellemü iratai szélesebb körben kezdenek ismeretesekek lenni, az unitárius irányynak korábban kicsinyelt mozgalmait is mind nagyobb figyelemre méltatják és érdeklődéssel kísérik bámulatosan gyarapuló életműködését nemcsak a többi közel álló felekezetek, hanem az anglikanok, az államegyházbeliek is.

A gyűlés jun. 8-án d. e. az essexstreeti templomban isteni tisztelettel vette kezdetét, melyen az egyházi beszédet Coe Károly boltoni lelkész tartotta nagy hatással, V. Móz. 6, 6: „És ez igék, melyeket a mai nap parancsolok néked, legyenek a te szivedben“ alapján. Szónok beszédében a hitnézetek fontosságát fejtegette, azt a meggyőződését fejezvé ki, hogy a vallás első sorban ugyan a szív dolga, de minden vallási aspiratio, legyen az bármily végetlen, végső alapjában theologiai fogalmon, hitnézetben nyugoszik. S nekünk Istent nem csak szívvel, hanem lelkünkkel és eszünkkel is kell imádni és kerülnünk kell minden szellemi vakságot, minden téves vallási nézetet. Törekedjünk a vallásban tisztult felfogásra, mert ma hitünk csak így lehet erős, törekedjünk, hogy az apostol eme szavai: „Hittem és azért szóltam“ viszhangra találjanak sziveinkben, hogy elmondhassuk mi is: „Hiszünk és azért szólunk“.

A nagy figyelemmel hallgatott beszéd után eszközölt gyűjtés a társulat pénztárát 312 frttal gyarapította.

Ezután a társulat elnöke James Henrik, parlamenti tag megnyitván a gyűlést, legelőször a pénzügyi jelentés olvastott fel, mely szerint a társulat múlt évi összes bevétele 38,350 frtot tett és kiadása is ugyanannyit. Nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, hogy bár a társulatnak szép állandó alapja van, de az említett összeg nagy részben azokból az aláírásokból és gyűjtésekből telt ki, melyeket az egyeseknek vallásuk érdekében gyakorolt buzgó áldozatkészsége eredményezett.

A pénzügyi jelentést a titkári jelentés követte. Ierson Henrik, a társulat derék titkára, részletesen kidolgozott képet nyújtott a társulat múlt évi működéséről. A társulat a lefolyt évben is nagy erélyt fejtett ki az unitarismus erősítése és terjesztése körül. Honn számos gyülekezetet anyagilag segítette, templomok építésére tetemes összegekkel járult és az ország különböző részeiben, hol az unitarismus ismeretlen volt, felolvasások tartását eszközölte. A társulat múlt évi intézkedései közt azonban, mint a legszerencsésebbet, csaknem a legnagyobb fontosságut jelző a titkár a londoni felolvasásokat, melyekre a legjelesebb unitarius vallási írókat nyerte meg, s melyek ma e czim alatt: „Tíz felolvasás a positiv unitarismusról“ az angol unitarius vallási irodalomnak egyik legszebb díszét teszik.

A magyar unitariusokat lényegesen érdeklő része a jelentésnek a külföld szabadelvű keresztényeivel folytatott érintkezésről és testvéri viszonyról szóló szakasz. A társulat a német Protestans Egyletnek múlt évi, Gothában tartott gyűlésére Geldart lelkészt küldötte követül, a hollandi Protestans Egylet gyűlésében pedig Wicksteed Fülöp, jeles pap és író vett részt, mint a társulat képviselője. A magyar unitariusokra térve, a titkár ezeket mondá: „Magyarországi unitarius testvéreinkkel folytatott közlekedésünk a legérdekesebb és oly természetű, melyből a jövőben jó gyümölcsöket várhatni. Ferencz József püspök a választmánynak megküldötte Channing „Tökéletes Életének“ magyar fordítását és kifejezte, hogy a fordítók óhajtják más jeles műveknek is nemzeti nyelvükre átültetését.“ A Manchester New College-be menő magyar tanulóra nézve a választmány elhatározta, hogy jövőben az eddig szokásban volt két év helyett három évig fogja segélypénzben részesíteni. S a mi körül jelenben a magyar unitariusok figyelme országosan összpontosul: a Budapesten építendő unitarius templom és felállítandó papság ügyében a következő értelmű előterjesztést tette: A magyar unitariusok Egyh. Képv. Tanácsa rég érezvén szükségét annak, hogy a budapesti unitariusokat egy rendszeren szervezett hitközségben tömörítse, a brit és az amerikai társulathoz felhívást intézett alap gyűjtésére. Ez ügyben a Ferencz József püspökkel és az amerikai társulattal

folytatott levelezés, alapos megbeszélés folytán, az a megalapodás történt, hogy eleinte csak papság állíttassék be egy bérelt imahelylyel, s ennek fedezésére az amerikai unitarius társulat felajánlott évenként 100 fontot; a brit és külföldi unitarius társulat 100 fontot, a többit a magyar unitariusok fedezvén. A terv valóítására már meg is tétettek a lépések. Ferencz József püspök ígérte, hogy személyesen utazik Budapestre a szükséges intézkedések megtételére.

A nagygyűlés ez eléterjesztést egyhangulag elfogadta.

A külfölddel való összeköttetésre és a szabadelvű kereszténység elhaladására nézve még kedvező híreket közölt a titkár Olaszhonból, hol Bracciforti több év óta hirdeti az unitarismust, s most ép egy missioi körutra készül az egész országba, Indiából, Ausztraliából, mely helyeken már több unitarius gyülekezet virágzik.

A titkári jelentés után hivatalnokok választása s más belügyek elintézése következett, melyeket azonban, helyi érdekűek levén, mellőzünk. Az első napi gyűlésen történt a külföldi követek hivatalos üdvözlése is: „A gyűlés nagy örömmel fogadja, Batchelor György és Bush Vilmos lelkészeket, mint az amerikai unitarius társulat képviselőit, valamint Dall Károly lelkészt is, nevezett társulatnak Indiában működő missionariussát; szívéből rokonszenvez a társulattal és kívánja, hogy a két társulat minden lehető uton együtt működjék az emberek közt az igazságnak és erkölcsiségnek előbbvitelére. A gyűlés szívélyesen üdvözli Kovács János tanárt is, mint a magyar unitariusok egyházi K. Tanácsának képviselőjét, mely üdvözlésben egyszersmind legjobb kívánatait fejezi ki a magyar gyülekezetek szellemi és erkölcsi jólléte iránt, s teljes reménye van, hogy ama törekvésüket, hogy Budapesten, az amerikai és angol társulatok segélyével, unitarius isteni tiszteletet állandósítsanak, Isten segedelmével, siker koronázza.“ Ez üdvözlés Gordon Sándor, belfasti pap, kire a magyar unitariusok az 1879-ben Székely-Keresztúron tartott zsinatról élénken és a legkedvesebben emlékeznek, tolmácsolta a tőle várható meleg szavakban, különös figyelemben részesítve a magyar követet.

Kovács képviselőnk megköszönve a szívélyes testvéri fogadtatást, felolvasta az Egyh. Képv. Tanácsnak a társulathoz intézett üdvözlő iratát és Signor Bracciforti levelét, ki csakugyan őt bizta meg, hogy a gyűlésen képviselője legyen.

Varga Dénes akadémistánkat is, ki angol hitrokonink rokonszenvét és becsülését viseletével és komoly törekvésével teljes mértékben megnyerte, az elnök üdvözölte a társulat nevében, biztosítva őt afelől, hogy a midőn Magyarországra visszatérendő, a társulat legjobb kívánataival kíséri jövő boldogsága és hasznossága iránt. Varga csinos beszédben köszönte

meg az angol segélyt és barátságot, melyben két évig részegsülni szerencsés volt.

Másnap délelőttöt Wicksteed Filep és Hopps Page János lelkészek felolvasásai vették igénybe. Az első az „Ujtestamentum javított fordításáról“, az utóbbi meg e tárgyról beszélt: „Hogy kell a tömeg számára istenitiszteleket szervezni és vezetni?“ Nagyszámu közönség hallgatta végig mindkét felolvasót és mindkét tárgy felett érdekes vita fejlődött ki; de minthogy az újtestamentum e legújabbán átnézett fordításáról jövő számunk külön cikket hoz és a másik az utczai prédikálásra, e teljesen angol különlegességre vonatkozik, beérjük a tárgyak felemli-tésével.

Ha nem is a legfontosabb, de a közönségre talán a legé-
vezetesebb volt Londontól 1—2 órányira a szép fekvésű Rich-
mond egyik szállójában d. u. tartott banquet, melyen férfiak
és nők mintegy 300-an vettek részt.

Az első poharat üritették a királyné egészségeért és el-
énekelték a nemzeti himnust, melyek után az elnök a követ-
kező szavakban beszélt: „Mi ugy találkozunk itt, mint az uni-
táriusok egy testülete s nekünk a főfeladatunk, hogy fentart-
suk az emberek között amaz eszmét, hogy van egy Isten, a
kinek mindenek felett engedelmeskedni, a kit mindenek felett
szeretni és imádni kell, hogy az emberek mindnyájan testvé-
rek és hogy nekik kötelességük másokkal ugy cselekedni, a
mint akarják, hogy mások velük cselekedjenek. Nekünk unita-
riusoknak nemcsak bátorságunknak kell lenni nézeteinket ille-
tőleg, hanem erkölcsi érzékünknek is arra, hogy e nézeteknek
érvényt, valósulást szerezzünk és megmutassuk, hogy a mi
vallásunk élő hit, ugy, hogy midőn az utolsó óra üt, ne le-
gyen okunk félni semmitől (Taps). Az a nézet, hogy nincs Iste-
ten, valami elrémítő. „Csak a bolond mondja, az ő szívében,
hogy nincs Isten.“ Bradlaughra, az ismert atheistára és más ily
jelenségekre mutatva, beszédét így végzé: „Küzdjünk mind-
nyájan hitünk fentartásaért és tegyünk meg mindent, a mit
tehetünk, hogy arra vezessünk másokat is, hogy ily oly em-
léket hagyjunk hátra, melyet nem fognak elfelejteni a jövő-
ben sem.“

Utána Carpenter tanár a vallási és polgári sza-
badságért emelte poharát. Körültekintést vetve az euró-
pai politikai láthatáron sajnálattal, szégyennel kellett megval-
lania, hogy Anglia, melynek kormánya a humanismust politi-
kai hitvallásába foglalta s külföldi idegen nemzetek fölszaba-
dítására közreműködik, otthon, Irföldön, a szabadságot felfüg-
geszti. Szomoru látványként tárta fel az orosz állapotokat is,
melyek Európában legkedvezőtlenebbek a szabadságra. A val-
lási szabadságra nézve sem találta kielégítőnek az európai vi-
szonyokat s hivatkozott különösen Skotiaában Robertson Smith

tanár jelenleg fenforgó esetére, kit a kalvinisták azért, mert a bibliát a bírálókat ujjai világánál magyarázta, nyilvánosan eretnokséggel vádoltak. Főlemlítette a Németországban végbemenő államegyházi erőszakoskodásokat. Abban a meggyőződésben van, hogy mind a vallási, mind a polgári szabadság fölvirágoztatását leginkább a vallástól várhatni. „A mindenféle felekezeten és egyházakban megindult nagy vallási mozgalmak bizonyára idővel a társadalmi kötelességek valódiabb felfogására vezetnek és megmutatják a módot, melyen a vallás az embereket átalakíthatja és fölemelheti. Hogyha jelenben a láthatár némely országban kissé sötét is, ne szünjünk meg folytatni a munkát azzal a hűséggel, melyet atyáink mutattak az elődeiktől hátrahagyott szent örökség fejlesztésében, ne szünjünk meg ugyanazzal a hűséggel munkálni és lelkesíteni a jövőöket, hogy addig nyugodni nem szabad, míg legalább hazánkban a szellemi és polgári szabadság teljes diadalát nem üli“.

Spears Róbert, a társulat korábbi lelkes titkára a magyar barátokra köszöntött és ivott Kovács tanár egészségére: „Kovács tanár ezelőtt 9 vagy 10 évvel hagyta el országunkat, a hol minden ismerősei becsülését és tiszteletét megnyerte. De ennél még jobb győzelmet vívott ki akkor, midőn hazatérve, megnyerte Kriza püspök leánya kezét. Ő a legrégebb unitarius egyháznak képviselője közöttünk. Mindnyájunkat érdekel ez egyháznak története, ismerjük az üldözések viharait, melyek erejét hosszú időre meggyengítették. Történelmük, hányattatásuk bizonyosság arra nézve, hogy a hol férfiak és nők mérsékeltek, bölcsék és igazak, ki bírnak bármily üldözést állani.— Most Budapesten épen egy hitközséget akarnak alapítani. Remélem, hogy az angol unitariusok rokonszenveznek törekvésükkel és a brit és külf. unitarius társulat készségesen segít elé egy oly nemes vállalatot (Nagy taps). Kovács ur, legyen ön köztünk a legszivesebben üdvözölve és vigye legszivesebb üdvözlötünket magyarhoni testvéreinknek.“

Kovács barátunk a következő értelmű beszédben válaszolt: „Köszönöm a szives fogadtatást nemcsak a magam részéről, hanem 60,000 unitarius részéről. Köszönetet mondok a rokonszenvért, a nemeskeblű segélyezésért. Fogadják önök is a mit tolmácsolni vagyok küldve, a magyar unitariusok legmelegebb érzelmeinek kifejezését. Mi mindig figyelemmel kísérjük az önök sikereit és örvendünk azoknak. Mi bámuljuk az önök nemzetét, mely az emberiségnek annyi kitünő gondolkozót adott, kiknek munkáiból több van nyelvünkre lefordítva. Hazámban előszeretettel tanulják az önök nyelvét, szeretik irodalmukat. Kossuthot idejövő utamban meglátogatván, ezt mondá nekem: „Örvendek kedves barátom, hogy önök összeköttetésben vannak a brit és amerikai unitariusokkal, mondja meg nekik, hogy Angliát s különösen Skótiát második hazámnak tekintem; ter-

jeszszék az ők elveiket Magyarországon oly széles körben, a melyben csak tehetik, az ők hitők az egyedüli, melynek jövője van; én szivemből sikert kívánok a budapesti vállalatnak." A kik e vállalatot valósítani akarják, mivel és jó emberek, de nem elég gazdagok arra, hogy segély nélkül telessék; s a siker főleg attól a rokonszenvtől és segélytől függ, melyet Angliából és Amerikából remélnék. Sokan vannak Magyarországon, kik az unitarismussal rokonszenveznek. Az unitariusok a művelődés harczosai. Mig 430 róm. katolikusra, 420 reformatusra esik 1 tanuló, az unitariusoknál 100-ra esik 1. Anglia és Magyarország az alkotmányos szabadság tekintetében is sokban hasonlítanak egymáshoz. A két ország unitariusai erkölcsi és szellemi fejlődéseinek összeköttetése is kétségtelenül mélyen az emberiség szivében van. A magyar unitariusok 300 évig el voltak szigetelve Kelet-Európában, de végre örvendenek, hogy Angliában és Amerikában rokon szellemekre találta, s remélik, hogy a testvéri szeretet és egyesség állandóan folytatódni fog.— Kovács szólott még szervezetünkről, s az unitarismus elhivatásáról keleten. Beszéde nagy tetszésben s többszöri tapsban részesült.

A banqueten köszöntöttek még az amerikai követekre és Dallre, ki feleletében azt mondá, hogy az unitarismus keleten emelkedőben van és ellenállhatatlanul halad előre India két-száz millió népessége közt. Keshub Chunder Sen nemes munkát végez, midőn a hinduismus régi tiszta formáit felhasználva, tisztább vallást hirdet. Keshub elismeri Jézust az ő nagy vezérének s ily értelemben küldi szeretetét angol barátaihoz. Jézus szerinte is felül áll minden vallástanon, a ki valaha testben megjelent.

Az érdekes momentumokban gazdag banquetet és gyűlést a társulat elnökére és titkárára mondott köszöntők zárták be.

A társulat tagjai a szabadelvű kereszténység állása és kilátásai iránti szép reményekkel és lelkesedéssel oszlottak szét, bizalmat merítve egymásból és komoly elhatározást a munkára, a keresztény vallás nagy alapigazságainak megújult erővel és teljes odaadással való terjesztésére.

Reánk magyar unitariusokra e gyűlés kiválóan fontos és tanulságos. Megszavaztatott a budapesti unitarius papság beállítását! Az angol, amerikai és magyar unitariusok rokonszen-vükkal az időtől fogva, hogy érintkezésben vannak, már több ügyre nézve találkoztak. De ily öszhangzatos találkozás, mint a budapesti unitariusok ügyében, unitarius vallásközi történelmünkben ritkítja párját. Főlemelő és lelkesítő egyaránt! A XVI-ik százbeli magyarországi unitarius ekkleziák elenyésztek. De most három évszáz után a megújult szabadság és testvériesülés újakat teremt. Az angol, amerikai és az erdélyi unitariusok egyesült ereje hitközséggé alakítja Budapest unitariusait!

Tisztelettel és a legnagyobb elismeréssel kell adóznunk azoknak a férfiaknak, kik e művet létrehozták. Tisztelet és a legnagyobb elismerés illeti Ierson Henrik, az angol unitarius és Shippen, az amerikai unitarius társulat titkárát, kik ez ügyben erélyesen közreműködtek. Tisztelet és a legnagyobb elismerés illeti Ferencz József püspök urat, ki bölcs belátással és tapintattal előkészíté a nagyfontosságú ügyet: a budapesti unitariusok számára angol, amerikai és magyar unitarius segélyvel egy rendes papság felállítását, melyre a brit és külföldi unitarius társulat most lefolyt nagy gyűlése szentesítésül a pecsétet nyomta.

PÉTERFI D.

FERENCZ JÓZSEF PÜSPÖK EGYHÁZLÁTOGATÁSA BUDAPESTEN.

A budapesti unitáriusokra vonatkozólag fennebbi cikkünkben tett közlések t. olvasóink figyelmét, úgy hisszük, már is felkeltették az unitáriusok egyházi életében eme nagyjelentőségű vállalat iránt. Olvasóink bővebb tájékozást nyernek ez unitárius egyházi mozgalomról, az ügy fejlődéséről és jelenlegi állásáról Főt. Ferencz József püspök urnak a budapesti unitárius fiók-egyházban tett egyházlátogatása ismeretével.

A főt. püspök ur a trónörökös-pár menyegzői ünnepéye alkalmával az Egyh. képv. tanács határozatából Budapesten megjelenvén, hogy ott más unitárius főemberekkel az egyháznak képét viselje, e megjelenését igen alkalomszerűleg püspöki vizsgálatlalt kötötte össze és máj. 19-én az ottani unitáriusok a püspök ur elnöklote alatt közgyűlést tartottak.

Jelenvoltak: Hajós János, a fiókegyközség gondnoka, Bedő Albert algondnok, hg. Odescalchi Artur, Jakab Elek, Buzogány Aron, Végh József, Sebes Pál, Székely Ferencz, Székely Elek, Gál Jenő, Domaniczky István, Ürmösi Miklós, Nagy Lajos, Farkas Sándor és Hajós Gyula.

Püspök ur lelki örömmel tudatja, hogy a gyülekezetükben való mostani megjelenésének nagy fontossága van úgy a fiókegyházra, mint az egész vallásközönségre nézve, mert a mit néhány év előtt még remélni is alig mert, t. i. hogy a budapesti fiókegyházközség rövid idő alatt anyaekklézsiává nőhesse ki magát, az ma a megvalósulás pontján áll. Ugyanis az angol és amerikai unitárius társulatok titkárai arról értesítették, hogy választmányuk 100—100 font sterlinget szavazott meg a budapesti unitárius papság költségeire, ezt azonban azzal a feltétellel, hogy a budapesti s általán a magyar unitáriusok is az említett célra minden lehető áldozatot meg-